

Облік і оподаткування

УДК: 336.221.4

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15331655>

**Підходи до оптимізації податкового навантаження в системі
ефективного податкового планування**

Лещук Галина Василівна

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і оподаткування, економічний факультет,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Шкроміда Надія Ярославівна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування, економічний факультет,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7170-2497>

Прийнято: 18.04.2025 | Опубліковано: 29.04.2025

***Анотація.** У статті розглянуто необхідність і основні підходи до податкової оптимізації як складової податкової політики підприємства, що є вимогою часу, особливо в період воєнного стану. Сучасний бізнес вирізняється різними підходами компаній до сплати податків. Серед них виділяються: сумлінна сплата податків у встановленому розмірі; протиправне ухилення від виконання податкових обов'язків; використання законних схем для зменшення податкових виплат та застосування*

інструментів податкової оптимізації. В рамках дослідження проаналізовано рівень податкового навантаження протягом 2019-2024 років та зафіксовано його динаміку. Крім того, систематизовано ключові підходи до оптимізації оподаткування господарської діяльності підприємств, які в залежності від конкретних умов функціонування мають певні переваги та недоліки. Обґрунтовано, що оптимізація податкового навантаження повинна здійснюватися в межах чинного законодавства та мати чітке економічне обґрунтування, тобто ділову мету. Метою дослідження є аналіз особливостей оптимізації податкового навантаження в сучасних умовах, а також порівняння показників податкового навантаження на макро- і мікрорівнях, встановлення викликів та можливостей. Об'єктом дослідження виступає процес оптимізації податкового навантаження як ключовий елемент та визначальний напрямок податкового планування. Дослідження спрямоване на виявлення закономірностей, принципів та механізмів ефективної оптимізації податкового навантаження як інтегральної складової успішного податкового планування суб'єкта господарювання. Основні завдання полягають в дослідженні та узагальненні існуючих підходів до оптимізації податкового навантаження в системі податкового планування суб'єктів бізнесу. Результатом дослідження є обґрунтування основних способів оптимізації податкового навантаження на рівні підприємства в контексті податкового планування, що вимагає комплексного та системного підходу та охоплює як стратегічні, так і тактичні аспекти управління податковими зобов'язаннями суб'єкта господарювання.

Ключові слова: *податкове навантаження, податки, оптимізація, суб'єкти господарювання, податкове планування, управління зобов'язаннями.*

Approaches to Optimizing Tax Burden in an Effective Tax Planning System

Halyna Leshchuk

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
Carpathian National University named after Vasily Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
<https://orcid.org/0000-0003-1625-1536>

Nadiia Shkromyda

Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Accounting and Taxation department,
Carpathian National University named after Vasily Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
<https://orcid.org/0000-0001-7170-2497>

Abstract. *The article examines the necessity and main approaches to tax optimization as a component of a company's tax policy, which is a requirement of the times, especially during martial law. Modern business is characterized by different approaches of companies to tax payment. Among them, the following stand out: conscientious payment of taxes in the established amount; illegal evasion of tax obligations; the use of legal schemes to reduce tax payments; and the application of tax optimization instruments. The study analyzes the level of tax burden during 2019-2024 and records its dynamics. Furthermore, the key approaches to optimizing the taxation of business activities of enterprises are systematized, which, depending on the specific operating conditions, have certain advantages and disadvantages. It is substantiated that the optimization of the tax burden should be carried out within the current legislation and have a clear economic justification, i.e., a business purpose. The aim of the study is to analyze the features of tax burden optimization in modern conditions, as well as to compare tax burden indicators at macro and micro levels, and to identify challenges and opportunities. The object of the study is*

the process of tax burden optimization as a key element and a defining direction of tax planning. The research is aimed at identifying patterns, principles, and mechanisms for effective tax burden optimization as an integral component of successful tax planning of an economic entity. The main tasks include the study and generalization of existing approaches to tax burden optimization in the tax planning system of business entities. The result of the study is the substantiation of the main ways to optimize the tax burden at the enterprise level in the context of tax planning, which requires a comprehensive and systematic approach and covers both strategic and tactical aspects of managing the tax liabilities of an economic entity.

Keywords: *tax burden, taxes, optimization, business entities, tax planning, obligations management.*

Постановка проблеми. Оптимізація податкового навантаження є важливим елементом податкового планування будь-якого суб'єкта господарювання. Вона спрямована на легальне зменшення розміру податкових зобов'язань підприємства з метою підвищення його фінансової ефективності та конкурентоздатності. Однак, процес оптимізації податкового навантаження пов'язаний з низкою проблем, які необхідно враховувати при розробці та впровадженні відповідних стратегій, зокрема: ризик порушення податкового законодавства, складність та мінливість податкового законодавства, неоднозначність трактування податкових норм, обмеженість інструментів оптимізації, необхідність комплексного підходу, ризику визнання господарських операцій, вплив контролюючих органів тощо.

В умовах нестабільної економіки та постійних змін у податковому законодавстві України, проблема оптимізації податкового навантаження набуває особливої актуальності для суб'єктів господарювання. Ефективне управління податковими зобов'язаннями є ключовим фактором підвищення фінансової стійкості, конкурентоздатності та інвестиційної привабливості підприємств. Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері податкового

планування, питання розробки комплексних та адаптивних підходів до оптимізації податкового навантаження, які б враховували специфіку діяльності різних суб'єктів господарювання та динаміку законодавчого поля, залишається недостатньо розкритим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі приділяється значна увага теоретичним та практичним аспектам податкового планування та оптимізації податків. Досліджено різні методи та інструменти зменшення податкових зобов'язань, проаналізовано вплив податкового навантаження на фінансові результати діяльності підприємств. Проте, існуючі дослідження часто носять фрагментарний характер, зосереджуючись на окремих аспектах оптимізації або певних видах податків. Недостатньо описано систему методичних підходів, які б дозволяли застосувати оптимізацію податкового навантаження з урахуванням релевантних факторів, що присутні на даний час у бізнес-середовищі.

У праці Перевозової І.В., Сакун І.Ж. [1] висвітлено, що здійснення оптимізації податкового навантаження супроводжується ризиками, серед яких особливо небезпечними є використання агресивних схем уникнення оподаткування, недооцінка довгострокових наслідків податкових рішень та надмірна залежність від зовнішніх консультантів. Ільїн В., Кузьмич С. [3] обґрунтовують, що процес оптимізації покликаний вирішувати ряд завдань. Огренич (Швець) Ю.О. [6] та інші автори визначили переваги і недоліки для підприємств в рамках податкового планування та прогнозування. Дикань В.В. та інші автори [7] досліджуючи напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час пропонують мінімізацію фіскального тиску та спрощення ліцензійно-дозвільних процедур. Лисяк Л. [8] наголошує на необхідності визначення шкали величин доходу й відповідних податкових ставок для кожного рівня доходу суб'єкта господарювання та фізичних осіб. Осадча О.О. [9] зазначає, що оптимізація оподаткування є основною складовою податкового планування. Зі свого боку

податкове планування є елементом системи фінансового планування підприємства, його систематичною діяльністю, спрямованою на вивчення і використання податкових методів, передбачених податковим законодавством. Луговий С. [10] аналізує схеми оптимізації оподаткування та ризики їх застосування. Шарманська В. [11] дослідила можливості оптимізації податкової системи для забезпечення стабільних фінансових ресурсів в умовах воєнного стану. Орищин Т.М. [12] також висвітлює сучасні підходи до оптимізації оподаткування підприємств. Маринчук С.Г. [13] запропонував моделювання механізму податкової оптимізації на засадах нечіткої логіки. Одінцева Т.М. [14] оптимізацію податкового навантаження досліджує як інструмент економічного зростання. Маслак О.І. [15] здійснив оцінку ефективності використання ресурсів регіону на основі оптимізації податкового навантаження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових праць та практичного досвіду виявив ряд невирішених аспектів проблеми оптимізації податкового навантаження, серед яких слід виокремити зокрема відсутність універсальної методології, тобто не існує єдиного, загальноприйнятого методологічного підходу до оптимізації податкового навантаження, який би враховував різноманіття суб'єктів господарювання та специфіку їхньої діяльності. Окрім цього, існуючі інструменти оптимізації часто є статичними та не враховують динамічних змін у податковому законодавстві та зовнішньому середовищі. Також доцільно виокремити проблему балансу між оптимізацією та податковою безпекою, оскільки існує потреба у розробці підходів, які б дозволяли ефективно оптимізувати податкове навантаження, мінімізуючи при цьому ризики порушення податкового законодавства.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідити та узагальнити основні підходи до оптимізації податкового навантаження в

системі ефективного податкового планування, порівняти показники податкового навантаження та проаналізувати основні виклики й можливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз результатів проведених досліджень виявив поширену тенденцію до хибного ототожнення оптимізації оподаткування з практиками ухилення від сплати податків і зборів, що помилково кваліфікуються як протиправні дії в обліковій сфері. Однак, зазначене уявлення є хибним, оскільки під податковою оптимізацією слід розуміти легітимне зменшення податкових зобов'язань, що досягається шляхом завчасного застосування усіх передбачених чинним законодавством податкових пільг, звільнень та інших преференцій. Оптимізація податкового навантаження передбачає здійснення суб'єктом господарювання вибору найбільш сприятливих організаційно-правових форм ведення бізнесу з метою формування оптимального рівня податкових виплат у конкретному операційному середовищі відповідно до чинних нормативно-правових актів. Таким чином, податкова оптимізація є фундаментальною складовою податкового планування, спрямованого на мінімізацію податкових витрат та запобігання фінансовим санкціям.

Необхідність застосування та практичної реалізації податкового планування на підприємстві найчастіше зумовлюється такими обставинами:

- зміна податкового законодавства у частині норм, їхньої складності та неоднозначного трактування - податкове планування допомагає уникнути помилок та мінімізувати ризики;
- зниження ділової активності діяльності суб'єктів бізнесу, що спостерігається у період воєнного стану;
- зміна сфери економічної діяльності підприємства, обумовлена волатильністю відповідного ринку;
- перегляд складу потенційних партнерів та, відповідно, коригування договірних зв'язків і платіжних операцій між ними;

- значний розмір податкових зобов'язань - коли сума податків, що сплачуються підприємством, є суттєвою часткою його витрат і впливає на фінансові результати, виникає потреба в їхньому оптимізації;
- здійснення зовнішньоекономічної діяльності, тобто коли міжнародні операції потребують особливої уваги до питань міжнародного оподаткування та уникнення подвійного оподаткування;
- при здійсненні значних інвестиційних проектів або реструктуризації підприємства податкове планування допомагає мінімізувати податкові наслідки таких операцій;
- прагнення підвищити фінансову ефективність та конкурентоздатність.

У процесі аналізу податкового законодавства України та оцінки привабливості бізнес-середовища, як правило, здійснюється порівняльний аналіз показників податкового навантаження на макро- та мікроекономічному рівнях. Очевидно, що інтегральну характеристику відображає розрахунок коефіцієнта податкового навантаження, що визначається як співвідношення сукупних податкових надходжень до державного бюджету та Пенсійного фонду до величини валового внутрішнього продукту за звіт. період (табл. 1).

Таблиця 1

Показники податкового навантаження в Україні за 2019-2024 рр.

Показники	Роки					
	2019	2020	2021	2022	2023	2024
1. Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млрд. грн.	1289,78	1376,67	1662,25	2196,27	2196,27	3587,79
2. Власні доходи Пенсійного фонду, млрд. грн.	230,5	281,6	403,9	594,2	451,1	563,9
3. ВВП, млрд. грн.	3974,5	4194,1	5459,5	5191,0	6537,8	7658,7
4. Рівень податкового навантаження, %	38,3	39,5	37,8	53,8	40,5	54,2

Джерело: сформовано авторами на підставі [4, 5].

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 631 від 24 червня 2023 року, доходи бюджету Пенсійного фонду України на 2023 рік були визначені в сумі 768,9 млрд грн, з яких 451,1 млрд грн планувалися як власні доходи. У вересні 2023 року Уряд вносив зміни до бюджету Пенсійного фонду, збільшуючи дохідну частину, зокрема власні доходи за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням. За повідомленням Пенсійного фонду за листопад 2024 року, за 10 місяців 2023 року власні доходи Пенсійного фонду (частина соціального внеску та інші платежі) становили 426,9 млрд грн.

Таким чином, хоча остаточна сума власних доходів Пенсійного фонду за весь 2023 рік офіційно ще не оприлюднена, плановий показник складав 451,1 млрд грн, а за 10 місяців фактично надійшло 426,9 млрд грн. Можна очікувати, що фактична сума за весь рік буде близькою до цих значень.

Бюджет Пенсійного фонду на 2024 рік затверджено з власними доходами в сумі 563,9 млрд грн. (за даними на жовтень 2024 року). За перше півріччя 2024 року до Пенсійного фонду надійшло 232,2 млрд грн від єдиного соціального внеску (ЄСВ), що є основним джерелом власних доходів.

Аналізуючи рівень податкового навантаження протягом 2019-2024 рр. слід відмітити значне зростання показника до 53,8% у 2022 р., що може бути пов'язаним із зростанням ВВП, яке зумовлює збільшення податкових надходжень навіть за незмінних податкових ставок. Загалом починаючи з 2019 р. відбувається поступове підвищення рівня податкового навантаження, що є пов'язано із зростанням державних витрат у сфері оборони.

Важливо зазначити, що вплив підвищення податкового навантаження є складним і залежить від багатьох факторів, включаючи спосіб підвищення податків, загальний стан економіки, рівень довіри до уряду та ефективність використання бюджетних коштів.

Важливі зміни також відбулися в оподаткуванні протягом 2024 року, які вплинули на податкове навантаження полягають у зростанні військового збору. З 1 жовтня 2024 року військовий збір зріс з 1,5% до 5% для більшості

офіційно працевлаштованих громадян (крім військовослужбовців). Також у 2024 році податок на прибуток для банків зріс з 25% до 50%, а для фінансових небанківських установ до 25 %. Були введені щомісячні авансові платежі для підприємств, що займаються роздрібною торгівлею паливом.

Значну аналітичну цінність представляє індикатор податкового навантаження, визначений на мікроекономічному рівні, а саме, на прикладі фінансово-господарської активності конкретного підприємства. У спеціалізованих економічних джерелах представлено різні методології розрахунку зазначеного індикатора. Однак, обґрунтованим є виділення комплексу показників, що чітко відображають результативність діяльності та зміни податкових зобов'язань у часі, а саме:

1. Загальний коефіцієнт оподаткування підприємства – відношення чистого прибутку підприємства, отриманий від усіх видів фінансово-господарської діяльності за певний період, до прямих податкових платежів за аналогічний період.

2. Коефіцієнт податкомісткості реалізованої продукції – частка податкових платежів підприємства за певний період у обсягу реалізованої продукції за цей період.

3. Абсолютне зменшення податкових платежів, що їх сплачує підприємство за певний час (місяць, квартал, рік) ($\Delta\Pi_a$):

$$\Delta\Pi_a = \Pi_1 - \Pi_0$$

Π_1 та Π_0 – загальна сума податків, що їх сплачує підприємство відповідно в базовому та звітному (плановому) періодах.

4. Відносне зменшення податкових платежів, сплачуваних підприємством за певний час (з урахуванням зміни обсягів реалізації) ($\Delta\Pi_v$):

$$\Delta\Pi_v = \Pi_1 - \Pi_0 / O_{p1} - O_{p0}$$

O_{p1} , O_{p0} – обсяг реалізації відповідно до в базовому та звітному (чи плановому) періоді, грн.

5. Коефіцієнт ефективності податкової політики підприємства:

$$К_{\text{епп}} = E_{\text{п1}} : \Pi_0$$

$E_{\text{п1}}$ – економія податкових платежів завдяки податковому плануванню в певному періоді, грн., Π_0 – сума податкових платежів в базовому періоді, грн.

Якщо податкова економія підприємства за звітний період складає 20-25% і тримається на цьому рівні декілька періодів підряд, це свідчить про те, що система податкового планування працює ефективно й не потребує коригування. Підприємству можна обмежитись аналізом змін у діючому податковому законодавстві, щоб вчасно коригувати свої дії й уникати ризиків; в межах 26-40 % – показують, що система податкового планування працює недостатньо ефективно. Ситуацію можна скоригувати за рахунок внутрішніх резервів або ж залучити податкового консультанта для виявлення слабких місць; в межах 41-70 % – сам податковий план потребує коригування. У цій ситуації необхідно провести детальний аналіз податкового законодавства, можливо, залучити зовнішніх спеціалістів; якщо ж значення показника податкової економії більше ніж 70 відсотків, потрібно коригувати підприємницькі цілі й загальну стратегію життєздатності суб'єкта господарювання [2].

Аналіз податкового навантаження в динаміці на рівні підприємства відображає співвідношення податкових платежів до обсягів його господарської діяльності, ілюструє часові зміни та дозволяє ідентифікувати потенційні резерви для їх оптимізації. Досягнення зазначеної мети вимагає належної організації та реалізації податкового планування в рамках операційної діяльності підприємства. Окрім цього, в умовах зростання вимог до прозорості та посилення податкового контролю, якісне податкове планування стає необхідним інструментом для забезпечення дотримання законодавства.

Серед правових інструментів оптимізації податкового навантаження слід виокремити можливість вибору організаційно-правової структури

ведення бізнесу, системи оподаткування, облікової політики, оптимізація договірних умов, розробка внутрішніх положень та процедур і ін.

Результати дослідження вітчизняного досвіду ведення бізнесу вказують на те, що основними підходами до оптимізації оподаткування на рівні підприємства є (рис.1) :

Рис.1. Основні підходи до оптимізації оподаткування на рівні підприємства

Джерело: сформовано авторами

– застосування податкових пільг, передбачених чинним законодавством, є одним із основних способів оптимізації оподаткування. Зокрема, відповідно до положень Податкового кодексу, суб'єкти господарювання за певних умов мають право на вибір спрощеної системи оподаткування, що призводить до зменшення податкового навантаження;

– дроблення бізнес-структур на окремі складові з метою застосування спрощеної системи оподаткування є одним із поширених методів оптимізації. Зазначений спосіб реалізується шляхом реструктуризації господарської

одиниці та трансформації її організаційно-правової форми без порушення економічної інтегрованості бізнес-процесів;

– формування оптимальної структури бізнес-партнерських відносин (контрагентів) є важливим інструментом оптимізації оподаткування. Це передбачає стратегічний підбір контрагентів у процесі фінансово-господарської діяльності, фінансові правовідносини з якими дозволяють здійснити перехід від високих ставок оподаткування до більш вигідних, що, як наслідок, призводить до зменшення податкового навантаження;

– застосування спрощених господарських операцій замість складних фінансових транзакцій є одним із підходів до оптимізації податкового тягаря;

– розподіл та делегування податкового навантаження на інші суб'єкти господарювання здійснюється шляхом створення дочірніх підприємств, які, залежно від місця реєстрації та розташування, можуть користуватися податковими пільгами та звільненнями. За таких умов досягається оптимізація податкового тягаря основного (материнського) підприємства.

Кожен із зазначених методів оптимізації податкових розрахунків характеризується як перевагами, так і певними обмеженнями. Зокрема, сегментація бізнес-структур на окремі складові з метою застосування спрощеної системи оподаткування може призвести до зростання адміністративних витрат та збільшення складності облікових процедур. Крім того, у деяких випадках процес формування оптимального портфелю бізнес-партнерів (контрагентів) на підприємстві може призвести до ігнорування окремих постачальників та покупців, які пропонують більш вигідні комерційні пропозиції та умови співпраці. У цьому контексті значний вплив також має вид економічної діяльності підприємства та його галузева специфіка, які визначають властиві їм умови оптимізації податкових розрахунків та функціонування господарюючого суб'єкта в цілому.

Висновки. Вирішення проблем оптимізації податкового навантаження в контексті податкового планування вимагає комплексного та системного

підходу, що охоплює як стратегічні, так і тактичні аспекти управління податковими зобов'язаннями суб'єкта господарювання. Основні шляхи вирішення можна згрупувати наступним чином:

1. Удосконалення системи податкового планування в контексті розроблення комплексної податкової стратегії, впровадження ефективної облікової політики, бюджетування податкових платежів, регулярний моніторинг та аналіз податкового законодавства, внутрішній податковий аудит.

2. Застосування легальних інструментів оптимізації, що передбачає використання податкових пільг та преференцій, оптимізація організаційної структури, управління договірними відносинами, використання інструментів трансфертного ціноутворення, оптимізація фінансових інструментів, вибір оптимальних систем оподаткування.

3. Мінімізація податкових ризиків, зокрема у разі неоднозначності норм законодавства – перевага більш обережному трактуванню. Співпраця з досвідченими податковими юристами та консультантами для отримання експертних порад та мінімізації ризиків. При цьому надзвичайно важливим є забезпечення наявності повного пакету первинних документів, договорів, розрахунків, що підтверджують правомірність господарських операцій.

4. Навчання та підвищення кваліфікації працівників бухгалтерської та фінансової служб із можливістю залучення зовнішніх експертів для проведення семінарів та тренінгів.

5. Впровадження інформаційних технологій за допомогою використання спеціалізованого програмного забезпечення та впровадження систем електронного документообігу.

6. Взаємодія з державними органами в контексті участі у публічних обговореннях проектів нормативно-правових актів з питань оподаткування.

Важливо підкреслити, що оптимізація податкового навантаження повинна здійснюватися в межах чинного законодавства та мати чітке

економічне обґрунтування (ділову мету). Уникнення агресивних схем та зосередження на законних методах є запорукою фінансової стабільності та мінімізації податкових ризиків підприємства. Ефективне податкове планування є безперервним процесом, який потребує постійного аналізу, адаптації та вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Перезовова І.В., Сакун А.Ж. Контурування напрямів оптимізації податкового навантаження торговельної діяльності: виклики та ризики. *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК*. 2025. №9. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15054892>
2. Мартиненко В.П. Оцінка ефективності податкового планування підприємств. *АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ*. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Економічні науки: зб. наук. праць. 2013. Вип. 9 (Т.1). С. 15-20.
3. Ільїн В., Кузьмич С. Оптимізація податкового тягаря підприємств: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. Вип. 1. С. 29–37.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
6. Огренич (Швець) Ю.О., Меньяло В.І., Забеліна Д. Податкове планування та прогнозування на підприємствах: теоретико-методичні засади, особливості та напрямки вдосконалення. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 4 (51). С. 27–36. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1075>.
7. Дикань В.В., Фролова Н.Л. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час.

Економіка та суспільство. 2022. No 38. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.

8. Лисяк Л.В., Гуменюк М.О., Філімонова Д.А. Удосконалення податкової системи України з урахуванням досвіду зарубіжних країн. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. *Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 31. С. 90–94.

9. Осадча О.О. Податкове планування та податкова оптимізація в системі управління підприємством. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. No 14(42). С. 125–130.

10. Луговий С. Схеми оптимізації оподаткування та ризики їх застосування. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/206934_skhemi-optimzats-opodatkuvannya-ta-riziki-kh-zastosuvannya

11. Шарманська В., Заверуха Т. (2023). Оптимізація оподаткування підприємств в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. №58. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-70>

12. Оришин Т.М. Сучасні підходи до оптимізації оподаткування підприємств. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : «Економіка і управління»*. 2020. Том 31(70). № 3. С. 83–86.

13. Маринчук С.Г. Моделювання механізму податкової оптимізації на засадах нечіткої логіки. *Ефективна економіка*. 2015. №3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_19

14. Одінцова Т.М. Оптимізація податкового навантаження як інструмент економічного зростання. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 253–265.

15. Маслак О.І., Одінцова Т.М. Оцінка ефективності використання ресурсів регіону на основі оптимізації податкового навантаження. *Вісник*

*Кременчуцького національного університету імені Михайла
Остроградського. 2019. Вип. 2 (115). С. 79–86.*